

Agnieszka Kondracka

Instytucja protestu jako czynność notarialna

Wyraz „protest” pochodzi od łacińskiego słowa „protestari”¹. Pojęcie to było już znane w prawie rzymskim w VI wieku i oznaczało, że ktoś zastrzegł (protestował) przeciwko niewłaściwemu tłumaczeniu jego własnego lub obcego czynu, co objawiało się przez wyraźne oświadczenie złożone wobec świadków.

Protest w podobnej formie, jak ten, który stał się potem instytucją prawa wekslowego, znany był już w XII wieku² (prawo czekowe wykształciło się później niż prawo wekslowe³).

Protest wekslowy, czekowy jest to według prawa polskiego akt w formie dokumentu, dokonany i stwierdzający przedsięwzięcie pewnych czynności ustawą nakazanych. Jest to akt sformalizowany. Protest sformalizowany oznacza, że pod rygorem nieważności ma on być złożony przez ustawowo upoważnione (właściwe) osoby w formie przez prawo określonej, z oznaczonymi składnikami we właściwym czasie i miejscu. Niezastosowanie się do tych wymogów obciąża szczególną odpowiedzialnością tego, kto we właściwy sposób tego nie dokonał albo powoduje utratę roszczeń przez osobę uprawnioną. Chodzi tu oczywiście o posiadacza dokumentu, jeżeli osoba ta dopuściła się wyżej wymienionych uchybień⁴.

¹ M. Kuratow, *O protestach weksli*, Warszawa 1906, s. 4.

² S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1947, s. 452.

³ T. Szente, *Prawo wekslowe i czekowe*, Warszawa 1974, s. 119.

⁴ A. Kańczuga, *Protest wekslowy*, Rejent 1992, nr 11, s. 19.

Formalny i oderwany charakter zobowiązań wekslowego i czekowego, wyrażający się tym, że płaci się za czek, a nie za świadczenie stanowiące podstawę ich wystawienia, powoduje, że protest jako warunek regresu⁵ jest jedynym i wyłącznym dowodem stwierdzającym dopełnienie tzw. aktów zachowawczych⁶. Protest nie może być zastąpiony innym środkiem dowodowym, np. zeznaniem świadków czy nawet pisemnym oświadczeniem dłużnika głównego jako potencjalnego przeciwnika, uznającego fakty, które miały być stwierdzone protestem⁷.

Według prawa polskiego protest sporządza notariusz (art. 85 pr. weksl. i art. 69 pr. czek. oraz art. 79 pkt 5 pr. o not.). Ustawa – Prawo o notariacie (Dz.U. z dnia 21 marca 1991 r. Nr 22, poz. 91) zawiera przepisy dotyczące czynności notarialnych, czyli także protestów, natomiast treść i forma określona jest w prawie wekslowym i prawie czekowym. Artykuł 80 pr. o not. stwierdza, że protesty (akty i dokumenty) powinny być sporządzone w sposób zrozumiały i przejrzysty. Notariusz jest obowiązany pouczać strony o skutkach prawnych przedsięwziętych czynności oraz o okolicznościach mogących narazić stronę na szkodę.

Treść protestu weksla jest określona w artykule 90 pr. weksl., natomiast czeku w artykule 70 pr. czek. Należy podkreślić, że jest to unormowanie elementów protestu w sposób przykładowy, a nie taksatywny. Jego treść musi być dostosowana do poszczególnych przyczyn protestu. Przy dokonywaniu czynności notarialnej, notariusz jest obowiązany stwierdzić tożsamość osób biorących udział w czynności (art. 85 § 1 pr. o not.). Stwierdzenie powinno nastąpić na podstawie prawem przewidzianych dokumentów, a w przypadku braków takich dokumentów – w sposób wyłączający wszelką wątpliwość co do określenia tożsamości osoby biorącej udział w czynności notarialnej, czyli także żądającej sporządzenia protestu.

Notariusz w razie braku dokumentu tożsamości może stwierdzić, że osoba jest mu osobiście znana, w przypadku gdy zna ją z imienia i nazwiska przez dłuższy czas⁸.

⁵ Orzeczenie SN z dnia 16 września 1932 r., Przegląd Sądowy 1934, nr 2, poz. 230.

⁶ I. Różański, *Podręcznik prawa wekslowego*, Warszawa 1957, s. 120.

⁷ S. Janczewski, *op. cit.*, s. 453.

⁸ M. A. Ilerhand, *Prawo o notariacie. Komentarz*, Lwów 1934, s. 105.

Sposób ustalenia tożsamości nie ma jednak znaczenia, jeśli chodzi o ustalenie ważności protestu w prawie materialnym; może jednak mieć praktyczne skutki w razie wykazania fałszerstwa dokumentu.

Obok ustalenia tożsamości osoby notariusz sporządzający protest musi ustalić legitymację formalną tej osoby do dokonywania takiej czynności. Legitymacja wekslowa (czekowa) formalna⁹ jest to domniemanie prawne wzruszalne¹⁰ legalności posiadania weksla (czeku) i uprawnienia do dochodzenia sumy wekslowej (czekowej), związane przez prawo z posiadaniem dokumentu (weksla, czeku) odpowiadającego warunkom ustawowym¹¹.

Należy podkreślić, że legitymacja do dochodzenia sumy wekslowej (czekowej) jest również legitymacją do żądania sporządzenia protestu danego dokumentu.

Artykuł 16 pr. weksl. oraz 19 i 21 pr. czek. wymagają dla uzyskania legitymacji formalnej spełnienia następujących przesłanek: dzierżenia dokumentu, nieprzerwanego szeregu indosów oraz nabycia dokumentu w dobrej wierze albo bez rażącego niedbalstwa¹². Dopiero ten będzie uważany za prawidłowego posiadacza, kto ma weksel i wykaże swoje prawo nieprzerwanym szeregiem indosów. Tylko remitent może być pierwszym indosantem¹³. Warunek posiadania jest warunkiem faktycznym (warunek prawdy materialnej) i wymaganie to powinno być interpretowane zgodnie z dosłownym brzmieniem ustawy. Wymóg nieprzerwanego szeregu indosów jest warunkiem formalnym (prawdy formalnej) i dlatego przesłanki i zadośćuczynienia temu warunkowi ocenione być powinny z punktu widzenia formalnego, w zupełnym oderwaniu od okoliczności materialnych¹⁴. Okoliczności sfalszowania podpisów indosantów, podpisania osób fikcyjnych, zdolności do zaciągania zobowiązań wekslowych lub czekowych osób podpisanych i ich materialne prawa wekslowe (czekowe) są z punktu legitymacji formalnej nieistotne¹⁵. Organ sporządzający protest nie ma obowiązku sprawdzania tych okoliczności, natomiast każde odchylenie od

⁹ T. Kostecki, *Wekslowa legitymacja formalna*, Głos Sądowy 1937, nr 5, s. 389.

¹⁰ Orzeczenie SN z dnia 20 grudnia 1933 r. C III 95/33; T. Kostecki, *op. cit.*, s. 389.

¹¹ Orzeczenie SN z dnia 20 grudnia 1933 r. C III 95/33.

¹² A. Głasnier, A. Thaler, *Prawo wekslowe i czekowe*, t. I, *Prawo wekslowe*, Białsko-Biała 1992, s. 62.

¹³ Orzeczenie SN z dnia 23 lutego 1981 r. NPR 30/81, OSN 1981, poz. 176.

¹⁴ T. Kostecki, *op. cit.*, s. 390.

¹⁵ Orzeczenie SN z dnia 9 maja 1935 r. CI 2439/34; T. Kostecki, *op. cit.*, s. 390.

wymogów formalnych przerywa ciągłość indosów. Dla zachowania wymogów legitymacji formalnej obojętne jest kto podpisał dany indos w rzeczywistości, ale bezwzględnie powinien on być podpisany nazwiskiem lub firmą wpisaną jako remitent (przy pierwszym indosie) bądź jako indosariusz indosu bezpośrednio poprzedzającego (dalsze indosy), przy czym identyczność tych nazwisk (firm) powinna być uzewnętrzniona w sposób nie budzący wątpliwości¹⁶. Indosy *in blanco* nie przerywają ciągłości szeregu, jeżeli są podpisane przez indosariuszy indosów bezpośrednio indos *in blanco* poprzedzających lub przez remitenta (pierwszy indos). Natomiast w przypadku indosu następującego bezpośrednio po indosie *in blanco* artykuł 16 pr. weksl. i artykuł 19 pr. czek. stwarzają domniemanie prawne, że indosant, który go podpisał, nabył dokument (weksel, czek) na mocy indosu *in blanco*. Nieprzerwany szereg indosów jest zachowany również w wypadku, gdy wszystkie indosy są *in blanco*¹⁷. Jedynym warunkiem ciągłości przy tego rodzaju szeregu indosów jest, by pierwszy z nich był podpisany przez remitenta. W sytuacji gdy ostatni indos wskazuje dwie lub więcej osób łącznie jako indosariuszy, legitymację formalną będą miały te osoby jedynie występując łącznie, natomiast każda z nich oddzielnie nie będzie uważana za posiadacza (zgodnie z art. 16 pr. weksl. i art. 19 pr. czek.), nawet gdyby była dzierżycielem dokumentu¹⁸. Legitymacja formalna do złożenia protestu przysługuje także dłużnikowi wekslowemu (czekowemu), który w wyniku poszukiwania zwrotnego wykupił dokument nieprotestowany, jeżeli wykreślił on indosy – swój i indosy następne – w ten sposób, że ostatni nie wykreślony indos będzie wskazywał na niego jako na indosariusza lub będzie *in blanco*¹⁹. Podobna sytuacja ma miejsce, jeżeli ktoś na wekslu (czeku) nie figurował i nabył go po terminie płatności (a nie upłynął jeszcze termin do złożenia protestu), a następnie przekreślił indosy aż do indosu *in blanco*. Wtedy ostatni indos wskazywał będzie na taką osobę jako legitymowaną formalnie²⁰.

¹⁶ Orzeczenie SN z dnia 6 kwietnia 1963 r. I CR 213/62, Zb. Orzec. 1964, poz. 113.

¹⁷ Orzeczenie SN z dnia 26 października 1928 r. CI 1546/28; T. K o s t e c k i, *op. cit.*, s. 392.

¹⁸ Orzeczenie SN z dnia 22 lutego 1934 r. C II 3133/33, Zb. Orzec. 1934, s. 596.

¹⁹ Orzeczenie SN z dnia 4 stycznia 1933 r. Rw III 2583/32; I. R o s e n b l ü t h, *Prawo wekslowe i czekowe*, Kraków 1936, s. 258.

²⁰ A. G l a s n e r, A. T h a l e r, *op. cit.*, s. 63.

Legitymowany do protestu jest również indosariusz *per procura* lub zastawnik (indosariusz z prawem zastawu na dokumencie). Legitymacja może wynikać także z innych dokumentów, np. pełnomocnictwa, dokumentu wskazującego na dziedziczenie, jednak powołujący się na takie dokumenty musi je przedstawić²¹.

Zasady legitymacji wekslowej (czekowej) formalnej stosuje się tylko we właściwym obrocie wekslowym (czekowym), czyli w obiegu jako dokumentu o abstrakcyjnej inkorporowanej w nim wartości. Obieg ten ograniczony jest indosem remitenta oraz aktem protestu, przy którym następuje badanie legitymacji formalnej lub upływem terminu do jego sporządzenia²² (art. 20 pr. weksl. i art. 24 pr. czek.).

Zasada legitymacji formalnej zwalnia zarówno nabywcę dokumentu w obrocie wekslowym lub czekowym (indosariusza), jak i płaconego dłużnika od potrzeby badania okoliczności materialnych nie wynikających bezpośrednio z samego weksla bądź czeku. Także organ sporządzający protest ogranicza się przy badaniu prawa danej osoby do sprawdzenia nieprzerwanego szeregu indosów. Należy podkreślić, że jeżeli żądający protestu nie jest legitymowany w myśl artykułu 16 prawa wekslowego (art. 19 pr. czek.) protest jest nieważny²³.

Notariusz nie może dokonać protestu, nawet jeżeli osoba ma legitymację formalną, jeżeli powźmie wątpliwości, czy strona ma zdolność do czynności prawnych (art. 86 pr. o not.).

Sfomalizowany charakter protestu wekslowego przejawia się tym, że ma on być sporządzony w taksatywnie wyliczonych przez ustawę wypadkach i nie może być zastąpiony żadnym innym dowodem. Możemy jednak stosować także inne – nie ustawowe – kryteria podziału.

Podmiotowe kryteria podziału protestów

Zwzględu na podmiot, który ma zapłacić (przeciwko któremu skierowany ma być protest), czyli protestanta, można wyróżnić²⁴:

²¹ A. Glasner, A. Thaler, *op. cit.*, s. 175.

²² T. Kostecki, *op. cit.*, s. 392.

²³ A. Glasner, A. Thaler, *op. cit.*, s. 177.

²⁴ A. Kańczuga, *op. cit.*, s. 21.

1. Protest zwyczajny, czyli normalny, skierowany przeciwko dłużnikowi (przyjemcy i wystawcy weksła własnego, wystawcy czeku).

2. Protest zastępczy, dodatkowy lub interwencyjny – kontrprotest, czyli superprotest; jest to protest dokonany przeciwko adresatowi w potrzebie, wskazanemu na weksłu.

Ustawowe kryterium podziału protestów

Mówiąc o rodzajach protestów, najczęściej mamy na uwadze podział przyczyn, ponieważ te rodzaje są taksatywnie wyliczone w ustawie²⁵.

1. Protest z powodu nieprzyjęcia weksła trasowanego przez trasata lub częściowego nieprzyjęcia (art. 44 ust. 2 pr. weksl.) – protest akceptacyjny.

Stwierdzona przez ten rodzaj protestu odmowa przyjęcia ma skutek wobec zwrotnie zobowiązanych. Oznacza to, że można od nich wymagać spełnienia roszczenia wekslowego, choćby termin płatności jeszcze nie nadszedł. Jeżeli odmowa przyjęcia dotyczy całej sumy wekslowej, protestem obejmuje się tę sumę, natomiast jeżeli przyjęcie jest ograniczone do części sumy – protestuje się resztę sumy wekslowej. Protest akceptacyjny daje posiadaczowi weksła dwa uprawnienia:

a) nie jest on zobowiązany do przedstawienia weksła do zapłaty,

b) nie jest on zobowiązany do dokonania protestu z powodu niezapłacenia.

Protest z powodu nieprzyjęcia weksła trasowanego jest dokonywany także w przypadku weksli domicylowych wobec trasata.

Ten rodzaj protestu należy dokonać aż do nadejścia terminu do przyjęcia. Przy weksłach płatnych w pewien czas po okazaniu, protest z powodu odmowy przyjęcia powinien być dokonany w ciągu roku od dnia wystawienia, chyba że wystawca lub indosanci oznaczyli inny termin.

2. Protest z powodu umieszczenia daty przyjęcia (art. 25 ust. 2 pr. weksl.) – protest datowy.

Ten rodzaj protestu występuje tylko przy weksłach płatnych w pewien czas po okazaniu lub przy innych weksłach, w których wystawca lub indosanci zastrzegli przedstawienie weksła do przyjęcia w oznaczonym czasie.

²⁵ I. R ó ż a ń s k i, *op. cit.*, s. 120; Z. J a b ł o ń s k i, *Prawo wekslowe w praktyce notarialnej*, Rejent 1991, nr 1, s. 46 i nast.; I. R o s e n b l ü t h, *op. cit.*, s. 754.

Protest ten, podobnie jak poprzedni, jest dokonywany wobec trasata. Skuteczne założenie tego rodzaju protestu może nastąpić (jeżeli termin nie został inaczej oznaczony) w ciągu roku od dnia wystawienia lub w terminach zastrzeżonych na wekslu do jego przyjęcia przez wystawcę lub indosantów.

3. Protest z powodu odmowy udzielenia wizy na wekslu własnym płatnym w pewien czas po okazaniu (art. 104 ust. 2 pr. weksl.).

Jest to dotyczący weksła własnego protest akceptacyjny. Termin zapłaty biegnie od daty wizy (najpóźniej rok od dnia wystawienia). Protestu należy dokonać wobec wystawcy takiego weksła własnego najpóźniej w ostatnim dniu terminu.

4. Protest z powodu niezaopatrzenia datą wizy na wekslu własnym, płatnym w pewien czas po okazaniu (art. 104 ust. 2 pr. weksl.).

Jest to protest datowy weksła własnego będącego odpowiednikiem takiego rodzaju weksła trasowanego (niektórzy autorzy nie rozdzielają tych dwóch rodzajów protestów)²⁶.

5. Protest z powodu nieprzyjęcia przez adresata pomocniczego (adresata w potrzebie, wyręczyciela) – art. 50 ust. 1 i 2 pr. weksl. Jest to tak zwany protest interwencyjny lub kontraprotest²⁷.

6. Protest z powodu niezapłacenia weksła trasowanego przez trasata (art. 44 ust. 1 pr. weksl.). Mówi się wtedy o proteście płatniczym.

Termin do dokonania tego rodzaju protestu weksli płatniczych w oznaczonym dniu albo w pewien czas po dacie lub po okazaniu oznacza się według dnia płatności (dwa dni powszednie po dniu płatności). Protestu z powodu niezapłacenia weksła trasowanego dokonuje się w stosunku do trasata. W przypadku gdy weksel jest domicylowany, warunkiem skuteczności protestu jest dokonanie go wobec domicyliata.

Protest tego rodzaju – protest płatniczy – występuje także w prawie czekowym.

Protest powinien być dokonany przed upływem terminu do przedstawienia. W razie przedstawienia czeku w ostatnim dniu terminu, protest może być dokonany w pierwszym dniu powszednim po nim następującym (art. 41 pr. czek.).

²⁶ A. Kańczuga, *op. cit.*, s. 21 i nast.

²⁷ A. Laniewski, K. Hamerski, *Zarys polskiego prawa wekslowego*, Lwów 1926, s. 49.

Notariusz dokonuje protestu czeku z powodu niezapłacenia w stosunku do trasata lub domicyliata, jeżeli czek był domicylowany; jednak w obu przypadkach podmiotem jest bankier²⁸.

7. Protest z powodu niezapłacenia weksła własnego przez wystawcę (art. 44 w zw. z art. 103 pr. weksl.) – protest płatniczy²⁹.

Weksle z terminem płatności w oznaczonym dniu, w pewien czas po dacie lub w pewien czas po okazaniu, mogą być skutecznie protestowane w jednym z dwóch dni powszednich następujących po dacie płatności. Weksle płatne za okazaniem protestuje się najpóźniej w ciągu roku od dnia wystawienia. Protestu dokonuje się wobec wystawcy weksła, chyba że w wekslu wskazany jest domicyl. W tym przypadku protestu dokonuje się wobec domicyliata.

8. Protest z powodu niezapłacenia weksła przed terminem płatności w razie zaprzestania płacenia długów przez trasata lub bezskutecznej egzekucji z jego majątku (art. 44 ust. 5 pr. weksl.).

Na podstawie artykułu 103 pr. weksl. ten rodzaj protestu stosuje się także w wypadku zaprzestania płacenia długów przez wystawcę weksła własnego. Jest to tak zwany protest zapobiegawczy.

Częściowa bezskuteczność egzekucji jest wystarczającą przyczyną do sporządzenia takiego protestu³⁰. W takiej sytuacji przedstawia się weksel do zapłaty trasatowi lub wystawcy weksła własnego. W wypadku odmowy zapłaty stwierdzonej przez protest możliwe jest dochodzenie roszczeń przeciwko zwrotnie zobowiązanym. Dochodzenie roszczenia jest uzasadnione, chociażby termin płatności weksła jeszcze nie nadszedł.

Protest tego rodzaju kieruje się zawsze wobec trasata bądź wystawcy w przypadku weksła własnego. Nie ma w tym wypadku znaczenia oznaczenie domicyliata na wekslu.

9. Protest z powodu niezapłacenia przez akceptanta poprzez wręczenie lub adresata pomocniczego (art. 60 ust. 1 pr. weksl.). Protest ten, podobnie jak omówiony wyżej kontraprotest, nosi nazwę protestu interwencyjnego. Można go dokonać następnego dnia po ostatnim dniu przewidzianym dla

²⁸ A. Głasner, A. Thaler, *Prawo wekslowe i czekowe*, t. II, *Prawo czekowe*, Bielsko-Biała 1992, s. 126.

²⁹ Z. Jabłoński, *op. cit.*, s. 47; A. Kańczuga, *op. cit.*, s. 21.

³⁰ A. Żabicki, *Prawo wekslowe i czekowe polskie i zagraniczne*, Warszawa 1933, s. 174.

protestu wobec nie płażącego sumy wekslowej trasata lub wystawcy weksła własnego. Inaczej mówiąć, protestu należy dokonać najpóźniej przed upływem trzeciego dnia powszedniego następującego po dniu wymagalności.

Protest taki kieruje się wobec akceptanta przez wręczenie lub adresata pomocniczego. Można dokonać go także po proteście z powodu niezapłażenia przez trasata lub wystawcę weksła własnego³¹.

10. Protest z powodu odmowy wydania egzemplarza weksła przesłanego do przyjęcia – protest wtórnikowy (art. 66 ust. 2 pr. weksl.). Niezbędne do zaistnienia tego rodzaju protestu jest istnienie kilku egzemplarzy (wtóropisów) weksła trasowanego. Protestu tego dokonuje się w przypadku, gdy posiadacz wtóropisu (egzemplarza weksła przesłanego do przyjęcia) odmówi wydania go posiadaczowi innego egzemplarza i nie może uzyskać przyjęcia lub zapłaty za ten inny egzemplarz.

Celem instytucji wtóropisów weksła przekazowego (trasowanego) jest zabezpieczenie przed utratą weksła w trakcie przesyłania do przyjęcia oraz uzyskania możliwości skierowania weksła do obiegu przed zwrotem egzemplarza, który został przesłany. Kto przesyła jeden egzemplarz do przyjęcia, powinien oznaczyć na innych egzemplarzach nazwisko osoby, u której ów egzemplarz się znajduje (art. 66 ust. 1 pr. weksl.).

Wskazane, choć nie obligatoryjne, jest podanie także adresu tej osoby³². Osoba ta jest obowiązana wydać go prawnemu posiadaczowi innego egzemplarza.

Protestu tego rodzaju dokonuje się wobec przechowawcy wtóropisu przesłanego do przyjęcia. Termin do złożenia tego rodzaju protestu jest taki sam, jaki przewidziany jest dla protestu z powodu nieprzyjęcia lub niezapłażenia weksła.

11. Protest z powodu odmowy wydania oryginału weksła (art. 68 ust. 2 pr. weksl.). Jest to tak zwany protest perkwizyjny lub perkwizycyjny³³

Każdy posiadacz weksła ma prawo sporządzenia z niego odpisów (dotyczy to zarówno weksli trasowanych, jak i własnych – art. 61 ust. 1 pr. weksl.), które w przeciwieństwie do wtóropisów nie mają charakteru weksła oryginalnego i same nie stanowią źródła praw wekslowych³⁴.

³¹ Z. Jabłoński, *op. cit.*, s. 48.

³² K. Piasecki, *Prawo wekslowe i czekowe*, Warszawa 1993, s. 722.

³³ A. Żabicki, *op. cit.*, s. 115; A. Laniewski, K. Hamerski, *op. cit.*, s. 49.

³⁴ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 72.

Institucja odpisu weksla ma na celu puszczenia weksla w obieg przez osobę uprawnioną, w przypadku gdy oryginał weksla znajduje się u osoby trzeciej na przechowaniu. Odpis może służyć także jako potwierdzenie częściowej zapłaty przez posiadacza weksla³⁵. Powinien też wskazywać osobę, u której znajduje się oryginał.

Protestu należy dokonać wobec osoby, u której znajduje się oryginał weksla. Notariusz umieszcza protest w miejscu wskazanym na odpisie weksla obok nazwiska osoby przechowującej. Termin do sporządzenia takiego protestu jest taki sam, jak w przypadku protestu z powodu nieprzyjęcia lub niezapłacenia weksla.

12. Protest sporządzony w wypadku, gdy weksel zaginął i w toku postępowania o umorzenie, a przyjemca lub przed przyjęciem trasat weksla trasowanego (art. 99 pr. weksl.) albo wystawca weksla własnego (art. 103 w zw. z art. 99 pr. weksl.) odmówił spełnienia zobowiązania w stosunku do domniemanego uprawnionego³⁶ – protest płatniczy amortyzacyjny.

Protestu tego dokonać powinien domniemany legitymowany pod rygorem utraty prawa z weksla do zwrotnego poszukiwania. Notariusz sporządzi protest na odpisie weksla. Pod rygorem nieważności w proteście powinna być wzmianka o wezwaniu do złożenia sumy wekslowej do depozytu lub o zapłatę za zabezpieczeniem³⁷. Protest taki może być także dokonany w wypadku, gdy zaginął czek i w toku postępowania trasat odmówił spełnienia zobowiązania w stosunku do domniemanego uprawnionego (art. 80 pr. czek.). Uwagi dotyczące tego rodzaju protestu weksla mają zastosowanie także w przypadku protestu czeku.

Forma jako kryterium podziału protestów

Oprócz przedstawionych podziałów można dokonać także klasyfikacji protestów ze względu na ich formę³⁸.

1. Protest rzeczywisty (realny) jest protestem skutecznym przeciwko nie wykonującym swych obowiązków dłużnikom.

³⁵ K. Piasecki, *op. cit.*, s. 73.

³⁶ A. Kańczuga, *op. cit.*, s. 22.

³⁷ I. Rosenblüth, *op. cit.*, s. 883.

³⁸ A. Kańczuga, *op. cit.*, s. 24.

2. Protest deklaracyjny – w przypadku, kiedy osoba, przeciwko której protest ma być dokonany, jest identyczna z osobą, która żąda protestu, np. weksel umiejscowiony za pomocą indosu przechodzi w ręce domicylianta; domicyliant winien dokonać protestu przeciwko sobie samemu, aby zachować regres do wystawcy i poprzednich indosantów; protest taki stwierdza, że u niego nie ma pokrycia dla weksla³⁹.

3. Protest abstrakcyjny – absencyjny, do „ściany” – protestu takiego dokonuje się w przypadku nieobecności protestata lub gdy jego lokal jest zamknięty.

4. Protest abstrakcyjny – wywiadowczy, „na wiatr” – dokonuje się go w przypadku niemożności odszukania mieszkania lub lokalu protestata⁴⁰.

Forma, w jakiej ma być sporządzony przez notariusza protest weksla czy czeku, nie jest ujęta jednoznacznie. S. Filipecki stwierdza, że protest może być sporządzony w formie protokołu notarialnego, uzasadniając to zbliżoną istotą tych czynności⁴¹. Inny pogląd reprezentuje S. Esden-Tempshi, uznając, że notariusz może protokół spisywać jedynie z czynności i wydarzeń, przy których był obecny, i umieszczać w nim dosłownie oświadczenia uczestników (co nie ma miejsca przy sporządzaniu protestu)⁴². Argumentuje także, że protest wekslowy nie jest instytucją wyłącznie prawa polskiego, lecz instytucją międzynarodową, przeznaczoną do obiegu na obszarze całego świata. Wierzyciel wekslowy z państwa obcego musi orientować się w protestach sporządzonych przez notariuszy w Polsce.

Protest więc należy sporządzić w formie przewidzianej przez prawo wekslowe, stosując przy sporządzaniu przepisy ogólne dotyczące czynności notarialnych – prawo o notariacie.

Obowiązki notariusza przy sporządzaniu protestu

Przy dokonywaniu protestu notariusz jest obowiązany czuwać nad należytych zabezpieczeniem praw i słuszych interesów stron oraz innych

³⁹ A. Laniewski, K. Hamerski, *op. cit.*, s. 49.

⁴⁰ A. Żabicki, *op. cit.*, s. 117.

⁴¹ S. Filipecki, *Czynność pracowników notariusza przy doręczaniu oświadczeń i protestach*, PN 1934, nr 4, s. 12.

⁴² S. Esden-Tempshi, *O istocie i formie protestu wekslowego*, PN 1934, nr 6, s. 6.

osób, dla których czynność ta może powodować skutki prawne. Jest również obowiązany udzielać stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej (art. 80 § 2 i 3 pr. o not.), a także pouczać strony o skutkach prawnych przedsięwziętych czynności oraz o okolicznościach mogących narazić strony na szkodę⁴³. Jeżeli ustawa nakłada na notariusza obowiązek pouczenia, powinien on bezwarunkowo pouczyć strony także w wypadku, gdyby były nimi osoby niewątpliwie znające przepisy prawa⁴⁴.

Od pouczenia odróżnić należy udzielenie rad co do tego, czy strona ma dokonać czynności prawnej. Należy zaznaczyć, że notariusz nie powinien wpływać na stronę, aby dokonała prawnych czynności, może jednak stronie odradzić w przypadku niekorzystnych dla niej warunków tej czynności.

Notariusz odmówi dokonania czynności notarialnej (protestu) sprzecznej z prawem. Czynność jest sprzeczna z prawem, jeżeli według przepisów ustawy jest nieważna (bezwzględnie) lub uzasadnia zaskarżenia ze względu na treść, czy też ze względu na osobę dokonującą czynności (np. w przypadku braku zdolności do czynności prawnych). Sprzeczna z prawem jest również czynność, która jest wprawdzie ważna z punktu widzenia prawa, ale naraża stronę na niekorzystne dla niej skutki. Nieważny jest także akt, który strony sporządziły tylko dla pozorów⁴⁵.

Osobę, której odmówiono protestu, należy pouczyć o prawie i trybie zaskarżenia odmowy, a na jej pisemne żądanie doręczyć w terminie tygodnia uzasadnienie odmowy. Termin ten jest terminem instrukcyjnym. Na odmowę dokonania protestu osoba zainteresowana może wnieść – za pośrednictwem notariusza – zażalenie do właściwego sądu wojewódzkiego (art. 83 § 1 pr. not.).

Notariusz ma obowiązek dokonania czynności ze względu na takie ukształtowanie instytucji protestu w prawie wekslowym i czekowym, według której protest sporządza notariusz (w ograniczonym zakresie protestu weksli może dokonać urząd pocztowy). Tylko wtedy notariuszowi przyznać należy prawo odmówienia czynności, gdy ma on obowiązek wstrzymania się od działania lub gdy ku temu zachodzi ważna przyczyna. Notariusz ma obo-

⁴³ B. Tymecki, *Prawo o notariacie. Komentarz*, Lublin 1992, s. 74.

⁴⁴ M. Allerhand, *op. cit.*, s. 129.

⁴⁵ M. Allerhand, *op. cit.*, s. 96.

wiązek o odmowie dokonania czynności niezwłocznie zawiadomić stronę, która się do niego zwróciła, gdyż inaczej odpowiada wobec niej za wynikłą z zaniechania (lub opóźnienia) zawiadomienia szkodę⁴⁶. Może on wstrzymać się 30 dni, ale później jest zobowiązany czynność protestu sporządzić (art. 81 pr. o not.). Środkiem zaskarżenia na odmówienie przez notariusza dokonania czynności jest zażalenie, jakie wnosi się w terminie tygodniowym do sądu okręgowego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii notariusza. Zażalenie to wnosi się za pośrednictwem notariusza, który jest obowiązany ustosunkować się do zażalenia w terminie tygodnia i wraz z zażaleniem przedstawić swoje stanowisko sądowi. Sąd rozpoznaje zażalenie na rozprawie, stosując przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Notariusz może, jeżeli uzna zażalenie za słuszne, dokonać czynności notarialnych, w tym przypadku nie nadaje zażaleniu dalszego biegu.

Notariuszowi nie wolno dokonać czynności notarialnych (protestów), które dotyczą: samego notariusza, jego małżonka, krewnych lub powinowatych w linii prostej bez ograniczenia stopnia, w linii bocznej krewnych i powinowatych do trzeciego stopnia włącznie. Notariuszowi nie wolno też dokonać czynności notarialnych, które dotyczą osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki, kurateli lub będących w bliskim z nim stosunku (art. 84 § 1 pr. o not.).

Notariusz nie może dokonać protestu także wtedy, gdy dotyczy go tylko pośrednio, np. gdy ostatni indos wskazuje kilka osób, w tym właśnie notariusza⁴⁷.

Ograniczenia, które dotyczą notariusza, stosuje się także wobec jego zastępcy (art. 84 § 2 pr. o not.). Zastępca nie może dokonać czynności, która dotyczy osób pozostających w stosunku, o którym mowa w artykule 84 § 1 pr. o not., zarówno z nim samym (zastępca notariusza), jak i z notariuszem, którego zastępuje⁴⁸. Ograniczenia wymienione w artykule 84 § 1 i 2 pr. o not. trwają także po ustaniu małżeństwa, przysposobienia, opieki i kurateli.

Protest dokonany przez notariusza wbrew tym zakazom podmiotowym jest bezwzględnie nieważny⁴⁹. Jeżeli osoba biorąca udział w czynnościach

⁴⁶ M. Allerhand, *op. cit.*, s. 100 i nast.

⁴⁷ M. Allerhand, *op. cit.*, s. 98.

⁴⁸ M. Allerhand, *op. cit.*, s. 99.

⁴⁹ S. Szer, *op. cit.*, Warszawa 1934, s. 22.

nie zna języka polskiego i do czynności nie jest dołączony przekład na inny znany jej język, notariusz powinien przetłumaczyć weksel, czek lub ich protest osobiście bądź przy pomocy tłumacza. Wystarczy do stwierdzenia znajomości danego języka oświadczenie tej osoby.

Notariusz zawsze sporządza dokument w języku polskim, po czym stronie nie znającej języka polskiego tłumaczy treść sporządzonego protestu osobiście lub przy pomocy tłumacza. W razie dostarczenia przez stronę weksla lub czeku spisane w języku obcym wraz z wnioskiem o dokonanie protestu, notariusz sporządza ten protest w języku polskim, a dostarczony dokument dołącza jako przekład na język obcy. Jeżeli notariusz nie zna tego języka obcego, w którym sporządzony jest dokument, powinien posłużyć się tłumaczem.

Jeżeli osoba biorąca udział w czynnościach jest głucha lub głuchoniema, notariusz jest obowiązany przekonać się, że treść czynności jest jej dokładnie znana i rozumiała. Gdy osoba jest niewidoma, głucha, niema lub głuchoniema, notariusz na życzenie takiej osoby powinien przywołać do czynności wskazaną przez nią zaufaną osobę. Notariusz nie może odmówić zadośćuczynienia takiemu życzeniu.

Artykuł 49 pr. o not. stanowi, że notariusz ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności notarialnych na zasadach określonych w kodeksie cywilnym, z uwzględnieniem szczególnej staranności, do jakiej jest obowiązany przy wykonywaniu tych czynności.

Notariusz ponosi odpowiedzialność przy sporządzaniu czynności notarialnych za zawinione działanie, które w efekcie spowodowało szkodę. Odpowiada też za szkodę spowodowaną zaniechaniem dokonania czynności notarialnej. Inna sytuacja występuje w przypadku, gdy notariusz odmówił dokonania czynności na podstawie art. 81 pr. o not.

Notariusz ponosi także odpowiedzialność za personel kancelarii zajmujący się przepisywaniem aktów, ich przenoszeniem, przechowywaniem innych dokumentów, nadawaniem listów itp.⁵⁰ Odpowiedzialność notariusza jest uregulowana przez art. 415 i nast. k.c. Szczególna staranność wymieniona w artykule 49 pr. o not., przekraczająca staranność wynikającą z art. 355 k.c., powinna być kojarzona z miejscem dokonania czynności. Szczególnie wówczas, gdy właściwość miejscowa i posiadacz dokumentu

⁵⁰ M. Allershand, *op. cit.*, s. 73.

(weksla lub czeku) wskazują określoną kancelarię notarialną. Wtedy, nawet w przypadku gdy inny notariusz może sporządzić protest, odpowiedzialność spada na notariusza, do którego się zwrócono⁵¹. Notariusz nie może umową wykluczyć swojej odpowiedzialności ani jej ograniczyć⁵².

Notariusz sporządzający protest obowiązany jest przechowywać osobno odpisy protestów wraz z wypisem istotnej treści weksla, zaopatrzone numerem, i odpisy składać w porządku chronologicznym, w jakim protesty te zostały sporządzone. Zainteresowanym mogą być na żądanie wydane odpisy tych dokumentów, z ich uwierzytelnieniem lub bez niego.

Termin, po upływie którego wyżej wymienione dokumenty mogą być zniszczone, oraz sposób ich zniszczenia określa Minister Sprawiedliwości w drodze rozporządzenia (art. 94 pr. weksl. i art. 77 pr. czek.).

Materia ta jest uregulowana rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 listopada 1936 r. o niszczeniu odpisów protestów weksli i czeków, rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 1975 r. w sprawie przechowywania i warunków niszczenia akt sądowych lub przekazywania ich archiwom państwowym oraz rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 marca 1955 r. o prowadzeniu ksiąg i przechowywaniu akt notarialnych.

Strony czynności notarialnej odpowiadają solidarnie za wynagrodzenie należne notariuszowi za sporządzenie protestu.

⁵¹ A. Kańc z u g a, *op. cit.*, s. 30.

⁵² M. A l l e r h a n d, *op. cit.*, s. 74.